



Апавяданнем Маргарыты Латышкевіч «Звязда» пачынае свой новы конкурсны марафон, вынікі якога будуць падведзены роўна праз год і агучаны падчас правядзення наступнага

Дня беларускага пісьменства. Таму ў кожнага, хто хоча паспрабаваць свае сілы ў гэтым творчым спаборніцтве, часу ў запасе яшчэ шмат, хоць час, як вядома, бязьжыццё вельмі хутка. **Просьба да аўтараў, чыё імя яшчэ мала ці зусім невядомае шырокай публіцы, не забываць расказваць хоць бы некалькі слоў пра сябе. Ну, і нагадваю ўсім без выключэння аўтарам: адбіраючы для ўдзелу ў конкурсе апавяданне, звяртайце ўвагу на яго аб'ём. Прынамсі, твор, які займае больш чым газетную паласу, наўрад ці зможа пабачыць свет на старонках «Звязды».**

Алесь БАДАК.

МАМІН твар помніўся кепска. Засталіся асобныя штрыхі, асобныя рысы — мяккія колцы залацістых валасоў, бляклія зялёныя вочы, кволая ўсмішка, тонкія халодныя пальцы. Памяць адбівала яе вобраз як бы праз разбітае люстэрка. Мутна ўсплываў перад вачыма шэры дзень, васковыя кветкі ў нерукомах маміных руках, мокры снег, што сыпаўся з неба на чорныя плашчы, на жоўты жвір, на магільныя камяні.

Дом стаў да дзіўнага вялікі і халодны. Пусты. Маленькі Марка хадзіў па пакоях на дыбачках, увабраўшы залацістую галаву ў плечы. Цішыня ў пакоях гусцела, а дзверы бацькавага кабінета былі мяжою, якую парушаць было забаронена.

Бібліятэка таксама была забароненай — прынамсі, для Маркі. Але бацька, вярнуўшыся дамоў вечарам, зачыкаўся ў сябе, шургаецца паперамі, паліў трубку з моцным тытунём. Старая Ханна адзінаўладна царавала на кухні і паказвалася ў дзіцячым пакоі хіба што раніцай, бурчэла пад нос і расплёскавала ваду з умывальнага таза. Расчэсвала Маркавы валасы і папраўляла карункавы каўнеры.

Каўнерыкі і куртакі з чорнага аksamіту — гэта было ўсё яшчэ маціна. Але час ішоў, Марка патроху выцягваўся ўверх, тонкія рукі вытыркалі з рукавоў, а паміж ботамі ды вузкімі штонікамі паказваліся зацыраваныя Ханнай панчохі. Зрэшты, так было лацвей блукаць па гарышчы і па садзе, ці лезці да самых верхніх і пыльных паліц у бібліятэцы, ці сядзець на цёплай кухні побач з малодшымі служкамі, слухаючы Ханніны казкі — пра даўнія часы, пра пярэваратняў, пра адвечныя і страшыны чары, пра Тых, агнявокіх, што ўсё яшчэ жывуць між курганоў.

У гаршках на агні штось варочалася, сыходзіла парай. Ханна, увінчана стукуючы нажом, цягнула доўгую ніць свайго апаведу. У яе казках былі жахі і цуды, і ў кожным цудзе было трохі жажлівага, а ў кожным страху трохі чужога. Маразы малявалі ледзяныя пушчы на падслепаватых акенцах кухні, зачараваныя князёўны пелі над азёрамі, апранутыя ва ўборы з лебядзінага пер'я.

— ...а на павароце месяца з'явіцца там бялюткі, мае дзетачкі, воўк. І пакліча за сабою, і павядзе, і вечныя таямніцы адкрые.

Снег падаў з нізкага неба, быццам белае мяккае пер'е, зацярушваў сляды, звярыныя і чалавечыя, супакойваў балуючую памяць.

Візіты на кухню і Ханніны казкі бацьку не асабліва падабаліся — і ён паўтараў, што дзецім на ніжнім паверсе рабіць няма чаго, што слухаць

дзікія простанародныя байкі — ганьба, што трэба памятаць пра сваё паходжанне ды паводзіць сябе адпаведна.

З замгнёных часам партрэтаў на сценах глядзелі дзед, і прадзед, і іншыя пра-пра. Партрэт маці — маладой, у блакітнай сукенцы — вісеў асобна ў маленькай зале, заўсёды змрочнай, бо ніхто не адшоргаваў цяжкіх парцераў на вокнах. Пад позіркамі са сцен Марка ніякавеў і змушана круціўся на крэсле, і ніяк не мог успомніць год бітвы ці даўжыню ракі, ці колькасць вёрстаў ад горада да горада.

Сам-насам з кнігамі было прасцей. Марка глынаў ста-

ТАГО дня Марка сядзеў на лесвічцы пад кніжнай шафай з кнігаю на каленках. Кніга тонка пахла пылам, і ў ёй былі гравюры, дзівосныя, вусцішна-прыгожыя. На адной верхнік ехаў у замак, які вырастаў на пагорку. А за верхнікам схіляліся жажлівыя постаці: шкілет, загорнуты ў саван, ды нейкае страшыдла. Верхнік зважаў на іх мала, цвёрда сціснўшы ў руцэ дзідку, падганяў насцярожанага каня. Ведаў: хутка адкрыецца рачная даліна, над якую ўзвышаюцца стромкія вежы.

І ўсё гэта было так жахліва-чужою, так да сціскання сэрца блізка, быццам Ханніны казкі, быццам верасы і вецер над пусткамі. Таму Марка разглядаў кожную дробачку малюнка, ад зоркі-шпоры адважнага верхніка да ініцыялаў майстры, які здолеў уплесці літары ў звывы каранёў. Таму не пачуў, як у бібліятэку ўвайшоў бацька — і застыў на парозе, здзіўлены. Бацька паклікаў па імені, Марка здрыгануўся, і кніга ўпала на падлогу.

Бацька не стаў сварыцца, але Марка пад яго позіркам перамінаўся з нагі на нагу і не ведаў, куды падзець рукі. Маўчанне павісла між імі — звычайнае, штодзённае. Бацька кашлянуў і загаварыў, што Марка вельмі вырас, што прайшло, аказваецца, ажно тры гады, што абодва яны — бацька і Марка — патроху справіліся са сваёю стратай. Як мужчыны.

Маргарыта ЛАТЫШКЕВІЧ

КАЗКА ПРА ВАЙКА

— Такія раны, вядома, не загойваюцца, — заўважаў бацька, торгаючы чорны бант гальштукі. — Ніколі не загойцца канчаткова, але...

Тут ён паглядзеў на Марку і зноў замоўк, падбіраючы фразы. А Марка падняў вочы і заўважыў, што ў бацькі сівіз на прабілася на скронях, што па высокім лобе прайшлі глыбокія зморшчкі, а пад шэрымі вачыма ляглі цені. Марка дзівіўся, як усяго гэтага не заўважаў раней, а бацька знайшоўся-такі:

— Я хачу зноў ажаніцца. Марка раптам падумаў адначасна пра ўсё: пра замкнёную залу з маміным партрэтам, пра лютаўскі снег, які так упарта зацярушваў памяць, пра свае ўрокі з бацькам пад суровымі позіркамі ўсіх «пра-пра», пра цішыню ў доме, зноў пра снег. Спрабаваў уявіць, як магло б быць іначай — і не мог. І ніякавеў, зусім як тады, калі блытаўся ў лічбах і імёнах.

Бацька ж расказваў пра «яе» — заможную і добрага выхавання, норава мяккага і прыязнага. Удава — гадоў пяць таму страціла мужа. Па мужу застаўся сын, якому зараз дзесяць:

— Амаль твайго узросту, разумееш? Будзеш старэйшым братам.

Марка змрочна соп. Загадаваў «яна» трывожыла, але распытваць не выпадала: адчувалася, што гэта — такая ж забароненая тэрыторыя, як бацькаў кабінет. Марка зноў падумаў пра снег, які так густа засыпаў ягоную памяць. З халоднай яснасцю зразумеў, што і бацька пачынае ўсё забываць. І змоўчаў.

«Яна» з'явілася месяцаў праз шэсць пасля той размо-

вы, але, па вялікім рахунку, «яе» цень застаўся побач з таго самага дня. І гэты цень быў прычынаю многіх змен у доме — напрыклад, прычынаю бурнай хвалі прыборкі, якая ахапіла ўвесь будынак, адамкнула ўсе дзверы, куфры і шафы. Тая хваля ўзнесла на гарышча, пад белае покрыва забыцця мамін партрэт з маленькай залы, куфэрак з ніткамі ды голкамі, маміны франтаватыя сукні.

«Яе» цень з'явіўся паўсюль, нават на кухні побач з Ханнай — бо зараз на абед падавалі далікатныя і тонкія стравы. Дзеля гэтай кухоннай далікатнасці бацька нават выпісаў са сталіцы новага кухара — кульгавага, з доўгім гарбаватым носам. Гэты нос патроху, але ўпэўнена выжываў Ханну з кухні, і старая, прыходзячы ў Маркаву спальню штораніцы, абуралася нападўголаса.

Мітуслівы рух вынес Марку, быццам трэсачку, у сад. Там яшчэ можна было забіцца ў самы дальні кут, зарослы бозам і язмінам, упасці ўпрост на траву і чытаць. На арэлях на галіне старой таполі гушкаўся вецер, а за цёмным лісцем жывой агароджы ўздыхалі верасовыя пусткі, неабсяжныя, старажытныя, поўныя жахаў і цудаў. І тут, бліжэй да цудаў, было неяк больш спакойна, чым у доме, на які лёг «яе» цень.

А сама «яна» аказалася маленькай жвавай жанчынай, з круглым белым тварыкам, з акуратна падколматымі цёмнымі косамі, якія кідалі цень на шыю, абкручаную ў некалькі радоў перлінамі. Тоненькі смех, і шоргат сукенкі на фіжмах, і тупат абцасаў, і таропкія словы, што так і сыпалі з падрумяненага рота. «Яна» прыціхла адно тады, калі бацька з ёю пад руку наблізіўся да Маркі, якога Ханна выцягнула з карговай схованкі, і сказаў:

— А вось гэта мой сын. «Яна» змерыла Марку калючымі вачыма, чапляючыся позіркам за растрапананыя валасы да плеч, за куртакі і караткаватыя штонікі, мятыя і выпакцаныя ў траве, за паношаныя боты. І маўчала ўсяго адно імгненне — а пасля зноў зашчабятала, забіла веерам, зазвінела смехам і, быццам даросламу, працягнула руку ў шаўковай пальчатцы для пацалунку.

— А гэта — твая новая маці, Марка.

«Яе» трэба было называць не «маці», а «пані Сокаль», і выхавана кланяцца, і калі дазваляць, кратаць вуснамі шаўковую пальчатку. Сын пані Сокаль, бледны хлопчык на тонкіх крывых ножках, цяпер быў «мілым братам». Мілы брат пераступаў ножкамі ў туфліках з бантамі і з-за матчынага пляча вывальваў язык, адраджаючы грымасы Марку. Мілы брат завёў звычку падглядаць і падслухоўваць, а за абедам з радаснай паспешлівасцю вывальваць пабачанае і пачутае. Пані Сокаль закатавала круглыя вочкі і насмешліва казала пра ўпрост дрымучае выхаванне, бо — «...правінцыя!»). За ўсе вялікія і дробныя малыя правіны загадвала выйсці з-за стала.

— ...пасядзіце ў сябе, monsieur, падумайце над сваімі паводзінамі.

Бацька, калі і далучаўся да сямейных абед, ён не прычыў, таму Марка моўчкі сыходзіў «падумаць». Часам думкі цяжэлі, нанізваліся словамі, а словы мучылі і вымагалі выхаду. Марка, скурчыўшыся на падлозе ля ложка, спрабаваў гэтыя словы запісваць. Атрымлівалася блага: тая музыка, што гучала ўнутры, што так мучыла, абрастаючы словамі, на паперы гублялася, знікала. Марка хмурыўся і спісаныя лісткі ў адчай драў. Музыка, што жыла ў ім, не знаходзіла выхаду, глухла, згасала.

Белы воўк усё часцей прыходзіў уночы, асабліва калі поўня зазірала ў вокны. Марка крочыў за ім над верасовымі пусткамі, над туманамі. Раніцай балела галава, а ў валасах аказваліся забытаны сухія травінкі. Марка ішоў у свой запаветны куток у садзе, глядзеў на пусткі праз рэдкія прарэхі ў жывой агароджы. Раз-пораз там мільгала штось белае і тут жа знікала. А калі прыхінуцца да агароджы і прыкрыць вочы, можна было пачуць, як верасовыя пусткі гучаць. Шапацелі пад ветрам высокія травы, перазвоньваліся нябачныя птушкі, адбівалі музычныя такты дробныя конікі.

Ягоная музыка жыла, бруілася, радасная і звонкая, — там.

— І як ён на мяне глядзіць! — шумна абуралася пані Сокаль. — Гэта ж не дзіця, гэта ваўчаня, пачвара!

Як ваўчаня, Марка хаваўся ад яе пільнага пагляду, ад мілага брата ў сваіх даўніх схованках. Стары дом быў вялікі, з доўгімі забытымі калідорамі. На гарышчы чуваць было, як дождж танчыць па даху, і адрэзы тканіны на старой мэблі варушыліся ад дотыкаў скразняку, і ў гэтых шэптах і шлохах была свая непрыкметная, ціхая музыка. З падслепаватых акенцаў можна было глядзець на верасовыя пусткі ў шызаі дымцы, на спіны невысікох пагоркаў з белымі плямінкамі старых камянёў. Уночы камяні падавалі галасы, цягнулі да сябе, абкружалі зачараваным колам, і Марка крочыў па лязе месяца, абрастаў мяккаю снежнай поўсцю.

Ханна ўвечары ўсаджвала яго на парог і, трымаючы над Маркавай галавою поўны кубак, ліла ў ваду воск з тоўстай свечкі. Воск застываў, агні згасалі, у вадзе пужліва дрыжала месяцовае святло.

ХУТКА бібліятэку замкнулі, а медныя ключык бездапаможна павіс на поясе ў пані Сокаль. У добранадзейных кніжках, якія слухмяна гартаў мілы брат, не было ані жахаў, ані цудаў, не было музыкі, не было — жыцця. Чароўныя радкі былі прычасаныя і прарэджаныя, так што Марка адначасна пазнаваў і не пазнаваў іх і мучыўся — за іх, скалечаных.

Старую Ханну пані Сокаль застала за развешваннем траваў ды абярэгаў у дзіцячых спальнях. Раз'юшылася, і затупала ножкай і — упершыню — закрывала, зрываючыся на віскат.

— Дурная, паскудная забабонная баба!

У той жа дзень Ханне загадалі збіраць рэчы. Старая стаяла пад лесвіцай з клятчастым вузлом, з адчыненых дзвярэй сыпаўся і раставаў на плітах падлогі мокры снег — першы ў лістападзе. Ханна, згорбленая і сумная, падавалася маленькай і бездапаможнай. Заміргала добрымі блакітнымі вачыма, усунула Марку ў руку салодкі пернік са свайго вузла. Абняла, ступіла за парог — і знікла ў замеці, быццам не было ніколі.

А ночку Марка ізноў пайшоў па тонкай нітачцы месяцовага святла. Чуў, як салодка сапіць мілы брат на сваіх прынах, як цяжка варочаецца пані Сокаль у бацькоўскай спальні, як уздыхае стары прадзедаўскі дом.

Крок за крокам, паўз бясыліныя пучкі траў ды ссохлыя галінкі рабіны, насустрач месяцу, насустрач адвечнаму спеву, што плыве разам з туманам, што караскаўся па верасках разам з іголкамі інею.

МАРКА ўпаў у першы снег, пакаціўся па ім, абрастаючы белай поўсцю. І падскочыў ваўком, і пабег на чатырох моцных нагах туды, дзе над спінамі пагоркаў прарэзваліся касматныя зоркі.

Брамка ў сцяне жывой агароджы адчынілася сама сабою, цені старых вязаў расступіліся, даючы дарогу. Музыка ўнутры ажывала, распаўляла крылы, трывала звівалася з той спрадаўняй песняй, што панавала вакол.

Калі аднаго з камянёў чакалі — і працягнулі да яго рукі, і дапамаглі ўзняцца, вылузацца з ваўчынага футра. Гарачыя коні, белыя, як туман, стрыглі вушамі, закідвалі галовы.

А на пагорку за пушчай паўзрасталі вежы.

І Марка ўсміхнуўся.